

Ú J N É P I S É G

Irta TAVASZY SÁNDOR

Egy édesanya mondta a népi zenében kiválóan képzett fiáról: „Ha ez a Bandi hallja ezt a szót „népi”, kigyúl az örömtől és oda van a lelkesedéstől!” A századvégi és a századeleji leányok még gobelint varrtak, madeira- és richelieu-hímzéssel foglalkoztak, ma azonban a kalotaszegi írásos, vagy a torockói varrottas kézimunkák kötik le leányaink figyelmét és ragyogó tekintettel azokban gyönyörködnek. Iróinkat ma kevésbé érdeklik a politikai nemzet történeti eseményei, hanem a rejtve maradt népi élet sorskérdései izgatják és ennek változatai fénylenek vagy sötétlenek művészi szemléletük előtt. A szellemtudományok terén kiváltságos helyet kezd elfoglalni a néptudomány; még a filozófiát is a népi életből vett sorskérdés és gond problémája kezdi foglalkoztatni. Az új szellemi élet emez új arcvonala, az *új népiség*, amely hol mint csak jelszó, hol mint többé-kevésbé öntudatos törekvés, hol pedig mint határozottan felismert új magatartás tünetkezik.

Miért „új” és miért „népiség”? – És mit jelent az „új népiség” és micsoda igazság rejlik mögötte?

Ismételten új a népiség mai felfogása azokkal a multszázadi törekvésekkel szemben, amelyek romantikus elképzelések szerint az eszményített népet és a népből vett figurákat csak irodalmi anyagnak, vagy csak színpadi készletnek tekintették. A népies eme hajszolása

szólalt meg a politikában is, amikor a párt-szükségeket és érdekeket a *nép* mögé bujtatták és az egyéni érdekeket a „nép szava az Isten szava” hazug jelszavával leplezték. Ez a népieskedés a legtöbbször puszta színpadi játék volt, amely a népet hamis illúziókba öltöztette s ezzel elfelejtette a valós népi élet könnyes és véres, mosolygós és színes tényeit.

Ezzel szemben merőben új az a szellemi magatartás és az a művelődési törekvés, amely a zenében, az ábrázoló művészetek különböző nemeiben, az irodalomban és a költészetben, a szellemi tudományok ma még szórványos és töredezett kezdeményezéseiben jelentkezik. Ez a magatartás és ez a törekvés, ahol öntudatosan jelentkezik, már nem elégszik meg a népieskedéssel, sőt azt egyenesen visszautasítja és ehelyett a valós népi életben keresi azokat a gyökérszálakat, amelyekből egy új művelődés és ennek megfelelő új műveltség szökkenhet szárba, virágozhatik és teremhet új és ízes gyümölcsöket.

Ha szellemtörténetileg nézzük a kérdést, megállapíthatjuk, hogy a légkör, amelyben a mult század *népies* és napjaink *valós népi* törekvései megszülettek, mutatis mutandis, azonosak.

A mult század elején virágzó idealista filozófiáik annyira a szellem és a szellemisség vizsgálata felé fordultak, hogy egyenesen megvetéssel sujtottak mindent, ami a természeti-földi-testi életre vonat-

kozott. A természetben a szellem tárgyasulását, a földi-testi életben a szellem külső kiágazását látták. Bizonyos korlátozással volt ebben a felfogás-módban bizonyos igazság, azonban a korlátozásokat mellőzték és a külső-való világot annyira elszellemiesítették, hogy ezt a test nyügebén és a földiség börtönében élő ember, aki naponként érezte és hordozta ennek az életnek a terhét, elviselni nem tudta és a visszahatás természetének túlzásával fordult ismét a természeti-földi-testi élet felé. Így születtek meg a mult századi anyagelvű filozófiák, élet- és világfelfogások és így születtek meg a különböző népies törekvések. Ez utóbbiak azonban annyira zürzavarosak voltak, hogy magukban egyesítették az anyagelvűséget, a romantikát és az idealizmust. Kitünő példája ennek a Petőfi és az Arany népies költészete, amely mutatja ezt a világnézeti zürzavart. Mindkettőjüket csak költői lángelméjük mentette ki a tiszta költészet partjaira. De példái ennek a múlt század második felében érvényesülő politikák is, amelyek anyagelvű és eszmé-nyiesítő törekvések ellenmondásai között roppantak össze.

A század végén és a század elején az európai művelődés alanya: a modern ember elfáradt, általános érvényűsége törekvő műveltségéből kiábrándult, azonban nem volt mit tennie, kedvét-vesztetten is úzte tovább művelődési tevékenységét, amely az európaiság jelszava alatt az általánosság ködében úszott. Még mindig az egy és ugyanaz, az általános emberi és a tiszta gondolat voltak azok a csillagok, amelyek vezették. *Ha a mult századi ember az elszellemiesítésben, a századvégi és századeleji ember az eláltalánosításban találta kedvét.* És ahogy ott megvolt a visszahatás, amely a túlzás erejével érvényesült, úgy jelenünkben is jelentkezett ugyanaz a visszahatás, amely a túlzás erejével fordult az általános emberivel szemben a különös emberi: az újonnan felfedezett *népi felé.* (Itt mellékesen megjegyezzük, hogy, ha ma bizonyos nacionalisztikus politikák népszerűsége jutottak, ennek magyarázata nem képviselőjük rendkívüliségében, hanem

ebben a különös népi felé forduló magatartásukban keresendő.)

Az új népiség fogalmában három alkotó vonást kell megkülönböztetnünk. Az első az a szellemi magatartás, amely a mai művelődési tevékenységet meghatározza, amely a népi műveltség forrásai felé fordul és onnan akar új látást, új észjárást és új indítást nyerni. A második az a művelődéspolitikai felismerés, hogy a talajtalanná vált modern műveltség értékei csak úgy menthetők meg, ha a biztos talajba gyökerező népi műveltség fájába oltjuk be. A harmadik az az erkölcsi követelmény, amely szerint, nagy létérdek megbecsülni azt, ami sajátosan a mienk és abból a közösségi existenciából indulnak ki, amelyhez tartozunk és amelyhez ezerféle szállal vagyunk hozzákötve.

Az új népiség fogalma a művelődési tevékenység egész kiterjedt arcvonala fel nem sorolható sokféle követelménnyel fordul felénk. Merőben új élet-stílust, ennek megfelelő új életfolytatást követel, különösen a szellemtudományok minden ágában új kérdéseket vet fel, a művészetben új megoldásokat sürget, főképpen a zenében és irodalomban új irányokat indít és mutat. Kétségtelen azonban az is, hogy ezek a novumok ma még csak követelmények, amelyek jelzik az új műveltség irányvonalait, de még nem bontakoztak ki annyira, hogy ma már benne is tudnánk élni ebben az új műveltségben. Ma még benne vagyunk, benne élünk abban a régi általános emberi, humanisztikus műveltségben, amely ugyan elvileg érvényét veszítette, de tényleg még nem helyettesíthető az újjal. Ez a helyzet magyarázza a jelenkori műveltség válságát: a régi érvényét veszítette, az új azonban még nincs kész; az új művelődési mérték még nincs a kezünkben, legfeljebb csak előremutató sejtéseink vannak felőle. A válságot fokozza az a tény, hogy a *népi ismeretének* is még csak a kezdetén állunk. Nem is könnyű ahhoz hozzáférni, sokkal bonyolultabb és rejtettebb, mint ahogy azt a felületes néptudósok, vagy falukutatók sejtik. A népi-be való belépésnek ezerféle akadálya van. Mindenekelőtt a népi és a nem-népi,

a falusi és a városi civilizáció közötti óriási távolság. Az még nem megoldás, ha a művelt város-lakó népviseletbe öltözik és viszont. Sőt, amilyen nevetséges figura a székely harisnyába bújt úr, vagy a kieresztett ingben járó művelt, épen olyan nevetséges a sonkanadrágos székely legény és a kalapos székely leány. Nem megoldás még az sem, ha megtöltjük városi lakásunkat kalotaszegi írásos párnákkal és függönyökkel, de még az sem, ha Mozart helyett Bartók–Kodály muzsikát hallgatunk. Ha mindezt meg tesszük, és még sok mindent is ezenkívül, műveltségünk óriási nagy százaléka, amellyel úgy élünk, mint a mindennapi kenyérrel, még mindig más és idegen a követelt népivel szemben.

Az új népiség problémájával kapcsolatosan tisztában kell lennünk azzal, hogy mindaz, ami a népi műveltséghez tartozik, nem mind *alulról* ered, hanem tekintélyes hányadában *felülről* való. Igaz, hogy ez is népivé vált, de eredetében nem népi. Ebből pedig az következik, hogy az új népiség a művelődési tevékenységben elvileg nem zárja ki a nem-népi, a felülről származó műveltségi elemeket, sőt, felhasználja azt is sajátosságai kiképzéséhez. Az új népi műveltség tehát megengedi, sőt követeli azt a szintézist, amely egységbe olvasztja az elsődleges értelmű népi és a magas-műveltségből származó elemeket. Az új népiség tehát nem érvényteleníti minden további megfontolás nélkül a jelenkori emberi műveltséget, de nem is fogadja el módosítás és alakítás nélkül. Nem lehet tehát a kérdést pusztán kiegyezéssel és megalkuvással megoldani, hanem szerves szintézist kell a kettő között végezni.

Igy válik az új népiség mint új művelődési tevékenység elsősorban nevelés- és oktatás-ügyi problémává, de nemcsak iskolai problémává, hanem az egész népnevelés, népoktatás és az egész nemzetnevelés és nemzetművelés problémájává. Az egész nép és minden rétege nem elég, hogy közelebb jusson egymáshoz, – ez még mindig csak a régi népieskedést jelentené, hanem egyé kell lennie, de nem politikai vagy társadalmi, hanem etikai értelemben. Szerves

erkölcsi egységgé kell válnia minden népi rétegnek, bárhol van, felül vagy alul, falun, vagy városban és bármilyen fokon van, a kiképzett elme, vagy a naiv természetiség fokon, mert erkölcsi-minőségi tekintetben egyé *lehet*, tehát egyé *kell* lennie. Nem az uniformitas, hanem az unitas értelmében.

Az új népiségben rejlő követelmények vizsgálatánál különösképpen nem mellőzhetjük a keresztyénséget. A népi életnek, európai, vagy országos, vagy közelebbről, erdélyi vonatkozásban, lényeges alkotórésze, valóban az állománya a keresztyénség. Igazi népi műveltséget Erdélyben a román tömegeknek az ortho-doxia, a csíki és gyergyói székelységnek a római egyház, a marosszéki, háromszéki, udvarhelyszéki és a vármegyei magyarságnak a reformáció adott. Az új népiség művelődési politikájában és egész tevékenységében különösen figyelembe kell vennie a keresztyénséget, abban a tekintetben, hogy alkalmazkodnia kell ahhoz, annak szellemiségével kell áthatnia, annak lelkületével kell beoltnia minden kezdeményezését és alkotását. Innen kell merítenie azt a szellemiséget, amely minden népi adottságot valóban kultivál, azaz a nyers természetiségét ethizálja és minősíti.

A jelenkori művelődési válságnak az lesz az igazi megoldása, ha az igazi christianus szellemű magas műveltség és az alulról eredő népi műveltség ismét ünnepi lélekben találkoznak, úgy, amint találkoztak a XI. vagy a XVI –XVIII. századokban, különösen ez utóbbiakban, amikor az alulról való, a népi és a felülről való nemzeti műveltség egymásnak megfelelték és egymással megegyeztek, lélekben és igazságban.

Az új népiségtől ne féltsük a magas műveltséget, mert új szellemiségével és új kritikájával csak azt fogja elvetni abból, ami benne raffinált, aminek etikai mérték alatt el kell veszítenie hitelét, tehát az igazi műveltség érdekében amugyis ki kell, hogy hulljon műveltségünkéből. De ne féltsük az emberi szolidaritást se, mert a különböző népi sajátosságok között mindig nagyobb a rokoni vonzódás, mint a kiagyalt és ki-

finomított humanisztikus műveltségi körök között. Féltjük és óvjuk azonban önmagunkat attól, nehogy átengedjük a művelődési tevékenység széles terét a jel-szavas, népi exotikumokat hajszólo szemfényvesztésnek és nyegleségnek. Általában a népiség alkotó elemeivel, a művelődési tevékenység bármely nemében csak azok éljenek, akik már átmen-tek a művelődés sokoldalú kritikai isko-lázottságán. Gondoljuk meg, – csak pár példát említsünk – hogy Bartók és Ko-

dály a zenében, vagy Kós Károly az építőművészetben megelőzően mekkora művelődési kincset halmozott fel és mekkora iskolázottságot szerzett, mi-előtt lelkében végbement volna a felül-ről és alulról eredő elemek és látások ünnepi találkozója és szerelmes egybeol-vadása.

A z új népi ség új műveltséggé csak új alkotásokra képes megújult lel-kek által válik, különben vagy csak ta-lány, vagy csak exotikum marad.